

ורשב"ם: "בתי מדרשות שלהם בסוף התחום היו כדי שיוכלו לבוא שם בשבת מן העיירות שמסביב"⁹⁰.

כנראה ניצלו חכמינו ז"ל את הגזירה שגזרו עליהם בבבל שלא לבנות בתי כנסיות בעיר ובנו אותם בתחומים שיוכלו לבוא שם "מן העיירות שמסביב". והרא"ש בשם רב עמרם ז"ל: "כי בתי הכנסיות שלהם היו בשדות"⁹¹.

ורבנו יעקב בנו בשם רבנו חננאל: "בתי כנסיות שלהם היו בשדות"⁹². ומטעם זה התקינו לומר "במה מדלי-קין בשביל המאחר לבוא לביהכ"נ שלא ישאר יחידי ויסתכן"⁹³.

וכן כתב המרדכי: "והא דאמרינן פרק במה מדליקין מפני הסכנה"⁹⁴, היינו שלא יסתכן המאחר לבוא להישאר יחידי בביהכ"נ אשר מחוץ לעיר.

וגם המהרש"ל: "ביהמ"ד שלהם היו בשדות"⁹⁵.

ובכן שמענו שכל אותם נסיכי התורה וגדוליה כולם מתנבאים בסגנון אחד שבתי מדרשות ובתי כנסיות שלהם היו מחוץ לעיר.

ולכאורה יש לתמוה מהא "דרכי אבא בריה דרבי חייא בר אבא ורבי זירא הוו קיימי בשוקא דקיסרי אפתחא דבי מדר-שא"⁹⁶, הרי מפורש יוצא שבתי כנסיות שלהם היו בתוך העיר, במקום שווקים?

אמנם זה אינו. אל לנו לשכוח ש"הוו קיימי בשוקא דקיסרי" והעיר קיסרי היא בארץ ישראל שבנה הורדוס לכבודו של אוגוסטוס קיסר⁹⁷ וקראה על שמו של הקיסר.

והעיר קיסרי היתה שוקקת מלאת חכ-מים כעדותו של רבי יוחנן: "כשהיינו הולכין אצל רבי הושעיה רבה לקיסרין ללמוד תורה"⁹⁸. וביהכ"נ היה בתוך העיר ונקרא "כנישתא דקיסרי"⁹⁹. וכן "רבנן דקיסרין בשם רבי שילה שאם היה חכם עושין לו בית ועד"¹, ורבי אבהו ישב בה² והפיץ בה את תורת רבי יוחנן רבו³. שהרי משחרבה ירוש-לים נעשתה קיסרין למטרופולין⁴. ובה ניצח רבי אבהו את המינים⁵, ו"הוה יתיב דיין בכנישתא מדרתא דקיסרין"⁶, ובה נפטר רבי אליעזר הגדול⁷.

אבל לא כן בבבל שגזרו הפרסיים על היהודים שלא לבנות בתי כנסיות ובתי מדרשות בתוך העיר כשם שגזרו על הכשרי ועל קבורת המתים⁸ ועל האש⁹ שפלחו לה.

[ג:] מאי תיכונה מן התיכונה ש-בתיכונות.

"תנא חדא וכו' בראשונות ואין מת-ענות; באחרונות כו' נקוט אמצעייתא דמיתרצון כולהו"¹⁰.

90 רשב"ם בבא בתרא נא. ד"ה "בתחומא".

92 טור או"ת סי' צ. 93 שבלי הלקט סי' סה בשם רב שר שלום גאון ורב נטרונאי גאון.

94 מרדכי שבת פכ"ב סי' תז.

95 ים של שלמה ביצה פ"א, אות נב.

97 קדמוניות ליזספוס פלביוס ספר טו, טו. 98 ירושלמי תרומות ס"י, ב.

99 ירושלמי ברכות פ"ג, א; יבמות סה: 1 ירושלמי מכות פ"ב, ו.

1* ראש השנה לד. יבמות סה: 2 בבא קמא כ: 3 מגילה ו. איכ"ר א.

4 סנהדרין לט. 5 ירושלמי סנהדרין פ"א, א. 6 סנהדרין סח. 7 יבמות סג.

8 שם. 9 שם ושבתי יא ושאלתות שאלתא מב, י ותשובות הגאונים.

10 תענית יד. ועיין קדושין סד: וברש"ש שם לדף נא.